

איך יוצרים אכפתיות אישית?

Category: במדבר, במדבר

המשכן נבנה, השמחה הרקיעה שחקים, ופתאום תלונות, מריבות וסכסוכים ללא סוף. איזה אירוע במדבר שינה את האווירה ב-180 מעלות?

מתלוננים

לאחרונה שמתי לב לתופעה מעוררת עניין: בביקוריי בישראל אני נוסע לא מעט במוניות ויוצא לי לתפוס שיחה עם הרבה נהגים. הצד השווה של כולם הוא, שלכל אחד מהם יש פתרון מדויק למצב בישראל. כולם יודעים מהי בדיוק הבעיה ומהו הפתרון. לכל אחד אמנם היה פתרון אחר, אבל לכולם היה אכפת מההתרחשויות במדינה.

הרהרתי ביני לבין עצמי, מדוע בארה"ב איננו רואים את האכפתיות המופגנת הזאת כמו בישראל? אנשים חיים את חייהם בשקט ובשלווה וההתרחשויות במדינה מהם והלאה נכון שבישראל פעמים רבות הפוליטיקה כורכת איתה שאלות של חיים או מוות, אבל זה יותר מזה; כל אזרח הוא למעשה חייל בצבא, כל אחד מרגיש שהוא אישית צריך להגן על המדינה שלו!

תופעה זו עשויה אולי להסביר לנו משהו בהיסטוריה של עם ישראל בהיותם במדבר לאחר יציאתם מארץ מצרים. השבוע אנו מתחילים לקרוא את חומש במדבר. אם זורקים מבט על החומש הזה תמוצאים תלונות רבות שהיו לבני ישראל נגד משה ובעצם נגד הקב"ה.

פה הם טענו שהם רוצים בשר כי נמאס להם מהמין. ולאחמ"כ אנו קוראים את הסיפור של המרגלים. עם ישראל התלונן כנגד משה שהוא רוצה להורגם בארץ כנען עד כדי כך שהם היו מעוניינים לחזור למצרים. ומיד לאחר מכן מגיע הסיפור של קרח. וכך אנו קוראים סיפור אחר סיפור.

אילו היתה כאן רק תלונה אחת יש מקום לחשוב שיש כאן טענה נכונה. אולם בשעה שמדובר בתלונה אחר תלונה תמוכרחים לומר שמדובר כאן במשהו עמוק יותר מתחת לפני השטח שהעיק והפריע להם. ומכיוון שהם לא היו יכולים לומר מה באמת הפריע להם הם חיפשו בכל פעם סיבות אחרות להתלונן אודותם.

ובפרט שבפרשת בהעלותך, כשהתורה מתחילה לספר על התלונות, התורה מתחילה "ויהי העם כמתאוננים רע באזני ה', וישמע ה' ויחר אפניו". כאן התורה אפילו לא מציינת את הסיבה לתלונות, וכפי שרש"י כותב "אין מתאוננים אלא לשון עלילה" והוא ממשיך "תואנה שהיא רעה באזני ה' שמתכוונים שתבא באזניו ויקניט".

רש"י למעשה אומר שעם ישראל חיפש סיבות להתלונן. ונשאלת א"כ השאלה, מה קרה לפתע בשנה שלאחר צאתם ממצרים ובנו את המשכן עם כל השמחה שהייתה כרוכה בבניית המשכן. מדוע מיד לאחר בנית המשכן ה' החלו לפתע כל התלונות? מה קרה באותה תקופה ששינה את מצב הרוח של העם מן הקצה אל הקצה?!

רוצים קרבה

התשובה לשאלה זו מונחת בפרשתנו: "ואני הנה לקחתי את הלויים מתוך בני ישראל תחת כל בכור פטר רחם מבני ישראל והיו לי הלויים". ומוסיף רש"י את הסיבה לכך: "לפי שהיתה העבודה בבכורות וכשחטאו בעגל נפסלו, והלויים שלא עבדו עבודה אלילים נבחרו תחתיהם".

עד הקמת המשכן היה הבן הבכור של כל משפחה משמש בתור הכהן המשפחתי. הוא היה מקריב את הקרבנות, ואם לא היה לאדם בן בכור היה עושה זאת באמצעות אחיין שלו, תמיד זה היה מישהו קרוב אליו, וכמו שכתוב בחומש שמות (כ"ד, ה) "וישלח את נערי בני ישראל ויעלו עולות ויזבחו זבחים" ודרשו "אלו הבכורים שהעבודה בהם". ואז התרחש חטא העגל ומכל השבטים היו אנשים שחטאו בעגל בצורה כזו או אחרת, רק שבט לוי נשאר נאמן לה', וכמו שמשה רבינו הכריז "מי לה' אלי, ויאספו אליו כל בני לוי".

בגלל זה איבדו הבכורים את זכותם לשמש בתור כהנים ובמקומם נבחר שבט לוי.

אבל מה שקרה בפועל הוא, שבבת אחת כל השבטים איבדו את הקשר שלהם עם עבודת ה', עבודת הקרבנות. אם עד עכשיו לכל משפחה היה קשר אישי עם הקרבת הקרבנות שזה היה הביטוי היחידי במדבר לקשר שיש בין יהודי עם הקב"ה, כעת פתאום כולם התרחקו מהקשר האישי הזה והכל נמסר אך ורק לשבט אחד בלבד, הוא שבט לוי, כאשר כולם נשארים מאחור.

שינוי נוסף חל מאז: עד הקמת המשכן היה מותר לכל משפחה להקים מזבח קטן בחצר האחורי של הבית ולהקריב שם קרבנות שנקרא אז "במות", אולם לאחר בנית המשכן נאסרו הבמות, וכמו שהמשנה במסכת זבחים אומרת "עד שלא הוקם המשכן היו הבמות מותרות ועבודה בבכורות, משהוקם המשכן נאסרו הבמות ועבודה בכהנים" (זבחים י"ד, ד). זאת אומרת, שהמקום היחידי שבו אפשר להקריב קרבנות ולבטא את הקשר שיש בין יהודי לבין הקב"ה זה רק במשכן, ומי שולט במשכן ה' הלויים.

ובמשכן עצמו ישנם הרבה חלקים שלישראל אסור אפילו להיכנס אליהם. וא"כ מה שקורה בפועל זה שרוב העם נותר מאחור, הורחק מהקב"ה, ודבר זה יצר מרירות בקרב העם. כל זמן שהבכורים היו הכהנים, כל אחד ואחד מבני ישראל הרגיש קשר ושייכות לעניין, כל אחד הרגיש שזה שלו, ולכן כל זמן בנית המשכן כאשר כולם היו מעורבים בבניה הייתה שמחה גדולה בעם ישראל. אולם כאשר סיימו לבנות ומכאן ואילך אין לכל העם חלק ושייכות בעבודת המשכן, הם החלו להרגיש תחושת זרות וניכור. שבט לוי מנהל את העניינים לבדו וכל שאר העם רק משקיפים

ברגע שאדם מרגיש מיותר ושאינן בו עוד צורך ושאינו יכול לתרום שום דבר למקום, נוצרת בתוכו תחושת מרירות, לפתע כל דבר הופך להיות קשה ושום דבר לא טוב לו.

מכאן נבעו כל התלונות של עם ישראל, וזו הייתה בעצם טענתו של קרח שטען "כל העדה כולם קדושים" (ולכן גם בסיפור של פסח שני הם צעקו "למה נגרע", כי זה נשאר הקרבן היחיד שכל המשפחה מקריבה והם לא רצו להפסיד את הקרבן הזה).

עובדה זו מסבירה לנו היטב מה אירע בתקופת בית ראשון; לכאורה כל עם ישראל יושב על אדמתו - "רוב יושביה עליה" [1] ויש את לוחות הברית, נביאים וכו', ולמרות הכל איבדנו את עשרת השבטים! מה הביא את הטרגדיה הזאת? וההסבר הוא, כאמור, במשך כל תקופת בית ראשון הכל היה תלוי בעבודת הכוהנים בבית המקדש, רוב העם נשאר אפוא מאחור ללא עבודת ביהמ"ק. וזה גרם להתבוללות והתערבות של עשרת השבטים, משום שהם לא חשו חלק מכל זה.

כל אחד יכול

ואז בא חורבן בית המקדש, ומכל דבר רע יוצא משהו טוב, כלשון הידוע "קלקלתנו זוהי תקנתנו". אז נוצר המושג של "תפילות במקום קרבנות תקנוס" ועבודת ה' חזרה להיות נחלתו של כל יהודי ויהודי בעם ישראל. לא עוד עבודת הכוהנים בלבד בבית המקדש שבירושלים, אלא להיפך, כל יחיד ויחיד לעצמו מתפלל אישית לה'. הוא לוקח את סלון ביתו הפרטי והופך אותו לבית הכנסת האישי שלו. כל אחד ואחד יש לו קשר אישי עם הקב"ה.

אין צורך בשום ממוצעים. השליטה בעבודת ה' חזרה לכל אחד והיא בידי שלו. אנו רואים שדווקא בגלות המצב הרוחני של עם ישראל השתפר פלאים. וכמו שהרמב"ם אומר: "ולא שבט לוי בלבד אלא כל אחד ואחד אשר נדבה רוחו לעבוד את ה' הרי הוא קדש קדשים והקב"ה חלקו ונחלתו".

מהי ההוראה עבורנו?

בזמן בית ראשון מישהו עוד יכול היה להשתמש בתירוץ שהוא רוצה ומעוניין לעבוד את ה', אבל מה יעשה והשליטה היא בידי הכוהנים בלבד והוא נשאר מאחור [2] אבל בזמן הגלות הדלת פתוחה לכל אחד ואחת. וכל אחד צריך לקחת אחריות לגורל העם היהודי. הוא לא צריך להיות כהן או לוי, ככל שתעשה יותר בשביל העם היהודי [3] תרגיש שזו נחלה פרטית שלך, ותהיה לך בעלות על היהדות שלך.